

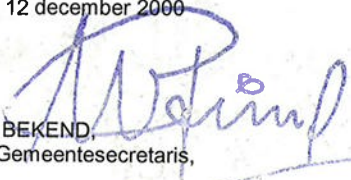
Verslagnummer 1999-2042/MW

Plangebied Ahrensburgerweg-Oost

Gemeente Nederweert

Een Aanvullende Archeologische Inventarisatie

Behoort bij besluit van de
GEMEENTERAAD VAN NEDERWEERT
d.d. 12 december 2000

MIJ BEKEND,
De Gemeentesecretaris,

Colofon

Verslagnummer: 1999-2042/MW

Opdrachtgever: Nedereind BV

Project: AAI plangebied Ahrensburgerweg-Oost

Titel: Plangebied Ahrensburgerweg-Oost, gemeente Nederweert; een Aanvullende Archeologische Inventarisatie

Datum: oktober 1999

Auteur: S.P. Polman

Bestandsnaam: L:\QXPress\briefvers\1999\NEAH\br2042-NE-.qxd

Projectcode: NEAH

Projectleider: S.P. Polman

Projectmedewerkers: drs. J.J.G. Geraeds & drs. X.C.C. van Dijk

Autorisatie:

dr. E. Rensink

RAAP Archeologisch Adviesbureau

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau, 1999

Archeologisch adviesbureau RAAP aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

1 Inleiding

In opdracht van de heer M. Thewessen, Nedereind BV, heeft archeologisch adviesbureau RAAP in september 1999 een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI) uitgevoerd in het plangebied Ahrensburgerweg-Oost, gemeente Nederweert (figuur 1). In het gebied is woningbouw gepland. Het plangebied ligt ten oosten van Nederweert, aan de noordoostelijke kant van het gehucht Eind en grenst aan de driehoek gevormd door de straten Ahrensburgerweg en Kruisstraat. Het gebied met een totale oppervlakte van ca. 4,0 ha is thans in gebruik als akker- en grasland.

Het grondgebied van de gemeente Nederweert maakt deel uit van het uitgestrekte Limburgs-Brabantse dekzandgebied. Het dekzand is door de wind afgezet in de laatste ijstijd (het Weichselien, ca. 120.000-10.000 jaar geleden) en vormt in het huidige landschap een opeenvolging van laagten en welvingen, de zogenaamde dekzandruggen. Zowel Nederweert als Weert liggen op een omvangrijke dekzandrug (hoogte ca. 35 m +NAP). Deze rug vormt de waterscheiding tussen de Limburgse beken (die in oostelijke richting afwateren op de Maas) en de Brabantse beken (de Aa en de Dommel). In de directe omgeving van Nederweert bevinden zich hoofdzakelijk kleine beken, zoals de Rietbeek en de Einderbeek.

De relatief hoge ligging van de dekzandrug en het voorkomen van lemig, fijn zand maakte het gebied van Weert en Nederweert in het verleden aantrekkelijk voor bewoning en akkerbouw. De stedelijke bebouwing van Nederweert wordt, evenals die van Weert, volledig omsloten door oude bouwlanden met een relatief dik humeus dek: de zogenaamde essen. Deze bouwlanden werden vanaf de Late Middeleeuwen (na ca. 1300 na Chr.) geëxploiteerd door gemengde boerenbedrijven. Vanaf deze tijd hield men de vruchtbaarheid van de akkers op peil door het opbrengen van potstalmest. In de loop der eeuwen ontstonden op deze wijze akkers met een dik humeus dek (meer dan 50 cm dik): de hoge zwarte enkeerdgronden of essen. De ophoging met plaggen zorgde ervoor dat het bestaande dekzandrelief werd genivelleerd.

De betekenis van essen voor de archeologie is tweeledig. Enerzijds zijn archeologische sporen van vóór de Late Middeleeuwen onder essen in de regel goed geconserveerd. Anderzijds zijn afgedekte vindplaatsen moeilijk op te sporen. Ze bevinden zich meestal buiten het bereik van de ploeg, waardoor weinig tot geen archeologisch materiaal aan de oppervlakte komt. Om deze reden liggen ze als het ware verscholen in het huidige landschap.

Tijdens een eerste, verkennend bezoek bleek dat ook in het plangebied te Nederweert-Eind sprake is van een esdek. Deze waarneming wijkt af van de informatie op de bodemkaart (Stiboka, 1967). Volgens deze kaart bestaat het plangebied volledig uit een gooreerdgrond. De aanwezigheid van een esdek verklaart waarom in de archieven van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort geen melding wordt gemaakt van archeologische vindplaatsen in het plangebied en de directe omgeving (het betreffende kilometervak).

Mede aanleiding tot het uitvoeren van een archeologisch onderzoek zijn de vele archeologische vondsten die reeds in de (verre) omgeving van het plangebied in vergelijkbare landschappelijke omstandigheden zijn aangetroffen. Een belangrijke vindplaats uit de laatste fase van de oude steentijd (Laat Paleolithicum) en de midden steentijd (Mesolithicum) bevindt zich ca. 1200 m ten zuiden van het plangebied. Vuursteenmateriaal dat behoort tot de Federmessercultuur en jagers/verzamelaars uit het Mesolithicum is rond het Sarsven en de Baanen veelvuldig aangetroffen (Deeben, 1988). Op basis van deze gegevens en het voorkomen van een esdek geldt een hoge archeologische verwachting voor de aanwezigheid van archeologische resten in het plangebied.

Graafwerkzaamheden die gepaard gaan met de uitvoering van de uitbreidingsplannen kunnen eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigen. Het doel van het archeologisch onderzoek was tweeledig:

- het vaststellen van eventueel aanwezige archeologische resten in het gebied;
- het bepalen van de gaafheid van het bodemprofiel.

Op basis van de resultaten van het onderzoek kan in overleg met de ROB worden bepaald of en (zo ja) welke delen van het gebied in aanmerking komen voor non-destructief waarderend onderzoek of Aanvullend Archeologisch Onderzoek (AAO) in de vorm van proefsleuven.

Voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar tabel 1.

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1: Archeologische tijdschaal.

2 Methoden

2.1 Bureauonderzoek

Ter voorbereiding van het veldwerk is een bureauonderzoek uitgevoerd. Het bureauonderzoek omvatte het inventariseren van beschikbare landschappelijke en archeologische gegevens van het plangebied en de directe omgeving. Voor het verkrijgen van inzicht in de landschappelijke kenmerken zijn de volgende kaarten bestudeerd:

- Grote Provincie Atlas Limburg, schaal 1:25.000 (Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1995);
- Grote Historische Provincie Atlas Limburg 1837-1844, schaal 1:25.000 (Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1992);
- Bodemkaart van Nederland, Blad 58 West, schaal 1:50.000 (Stiboka, 1967).

Voor de inventarisatie van archeologische gegevens werden het Centraal Archeologisch Archief (CAA) en het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de ROB geraadpleegd. Digitaal beschikbare gegevens uit het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) zijn eveneens opgevraagd en in het kader van het onderzoek verwerkt. Ter completering van het databestand is contact opgenomen met de heer A. Bruekers te Ospel. De geraadpleegde literatuur is opgenomen in de literatuurlijst achterin dit briefverslag.

2.2 Karterend booronderzoek

Karterend booronderzoek is vaak de enige methode om vindplaatsen te lokaliseren die op enige diepte onder het maaiveld liggen doordat zij zijn afgedekt door bijvoorbeeld een relatief dikke cultuurlaag, zoals een esdek. In deze gevallen is de kans klein dat vondsten door bijvoorbeeld de werking van landbouwmachines aan de oppervlakte terechtkomen. Daarnaast is booronderzoek geschikt voor het opsporen van vindplaatsen in begroeide gebieden, zoals grasland. Grasland kenmerkt zich in vergelijking met akkerland door een slechte vondstzichtbaarheid aan de oppervlakte. Hier kan met behulp van boringen de bodem op het voorkomen van archeologisch materiaal worden onderzocht.

Door middel van karterend booronderzoek worden met name nederzettingsterreinen in kaart gebracht. Nederzettingsterreinen zijn doorgaans te herkennen aan het voorkomen van aardewerk en andere zogenaamde archeologische indicatoren (zoals verbrande leem, vuursteen en houtskool). Nederzettingsterreinen van een geringe omvang of met een korte bewoningsperiode (waaronder kampementen van jagers/verzamelaars) en ander vindplaatstypen, zoals grafvelden en

akkercomplexen, manifesteren zich doorgaans minder duidelijk tijdens karterend booronderzoek. Het aantreffen van slechts weinig archeologisch materiaal in een boring kan derhalve reeds een aanwijzing vormen voor de aanwezigheid van een archeologisch waardevol terrein. Booronderzoek maakt het verder mogelijk de dikte van het esdek en de diepteligging, dikte en stratigrafische positie van de archeologische laag of lagen exact te bepalen. Daarnaast is booronderzoek een betrouwbare methode om de mate van antropogene verstoring en/of natuurlijke bodemerosie van het te onderzoeken gebied te kunnen bepalen. In beide gevallen kunnen archeologische sporen geheel of gedeeltelijk verdwenen zijn.

In totaal zijn in het kader van het karterend booronderzoek 22 boringen gezet (figuur 1: boringen 1 t/m 22) met een Edelmanboor met een diameter van 15 centimeter (zgn. megaboor). Deze boringen zijn geplaatst in een grid bestaande uit raaien met een onderlinge afstand van 40 meter. Als afstand tussen twee opeenvolgende boorpunten is in de regel 50 meter aangehouden. Op plaatsen waar meer gedetailleerdere waarnemingen noodzakelijk leken, zijn extra boringen verricht. Hierbij werd de afstand tussen de boringen binnen de raai (overwegend) teruggebracht tot 25 meter. Vanwege de aanwezigheid van zeer hoge afrasteringen is af en toe van het beschreven grid afgeweken. De boringen zijn dusdanig geplaatst dat de boorpunten binnen een raai verspringen ten opzichte van die in de aangrenzende raai, waardoor een systeem bestaande uit nagenoeg gelijkbenige driehoeken ontstaat. Deze werkwijze waarborgt dat met het aantal gehanteerde boringen de grootste trefkans wordt verkregen.

Vanwege de aanwezigheid van reliëfverschil en een podzolbodem onder het esdek is op één locatie het boorgrid verdicht voor het opsporen van (mogelijk aanwezige) vuursteenvindplaatsen. Hiertoe zijn aanvullend 17 megaboringen gezet (figuur 1: boringen 27 t/m 43) met een afstand van tien meter in en tussen de raaien.

Van alle boringen is het opgeboorde sediment, afkomstig uit de humeuze bovengrond (esdek) en de onderliggende laag, gezeefd met behulp van een zeef met een maaswijdte van 0,5 cm en gecontroleerd op het voorkomen van archeologisch materiaal, zoals aardewerkfragmenten en vuursteensplinters.

Op de asperge-akker zijn vier controleboringen geplaatst (figuur 1: boringen 23, 24, 25 en 26) met een Edelmanboor met een diameter van zeven centimeter. Het opgeboorde sediment is niet gezeefd omdat archeologische resten hier door middel van een oppervlaktekartering verzameld konden worden. Het doel van deze boringen was het bepalen van de verstoringsdiepte.

Alle 43 boringen zijn gezet tot een maximale diepte van 1,20 m -Mv.

2.3 Oppervlaktekartering

Een oppervlaktekartering wordt uitgevoerd wanneer archeologische resten aan het oppervlak worden verwacht. In het plangebied bevindt zich één asperge-akker. Dit perceel is door middel van een oppervlaktekartering onderzocht (figuur 1). De teelt van asperges brengt met zich mee dat de ondergrond tot een gemiddelde diepte van 60 cm -Mv wordt omgewoeld. In het geval van een dun esdek (bijvoorbeeld 50 cm) wordt de beschermende werking van het esdek teniet gedaan. De kans dat bij deze werkzaamheden archeologisch materiaal omhoog wordt geploegd, is dan ook vrij groot. Tijdens een oppervlaktekartering wordt de akker in raaien met een tussenafstand van vijf meter belopen, waarbij archeologische resten worden verzameld en in kaart gebracht.

2.4 Hoogtemetingen

De hoogte en positie van de boringen zijn met behulp van een theodoliet driedimensionaal ingemeten.

3 Resultaten

Het karterend booronderzoek heeft ten eerste inzicht gegeven in de mate van verstoring van de bodem. De teelt van asperges in het zuidelijke deel van het plangebied heeft de bodem tot 70 à 80 cm -Mv verstoord (boringen 24, 25 en 26). Aan de randen van de asperge-akker bedraagt de dikte van het esdek 40 cm (boring 23). Op laatstgenoemde locatie bevindt zich onder dit esdek een zogenaamde gebroken podzolbodem (mogelijk een veldpodzol). Deze podzolbodem is verstoord bij de aanleg van het esdek en mogelijk later door het diepploegen van de akker.

De gemiddelde dikte van het esdek in het resterende deel van de asperge-akker bedraagt 50 cm. Er zijn geen resten van bodemvorming waargenomen. In dergelijke situaties zijn eventueel aanwezige grondsporen of andere archeologische resten verplaatst of zeer sterk verstoord. De waarde van dergelijke vindplaatsen is zeer laag. Tijdens de oppervlaktekartering zijn geen archeologische resten aangetroffen.

In het overige deel van het plangebied is een intact bodemprofiel (enkeerdgrond) aangetroffen en zijn eventueel aanwezige grondsporen goed geconserveerd. In de boringen 5, 6, 17 en 22 bedraagt de dikte van de humeuze laag niet meer dan die van een normale bouwvoor (30-35 cm). In de boringen 11, 12, 14 en 15 is het esdek 60 cm dik. De gemiddelde dikte van het esdek is 50 cm. De aardewerkscherven die afkomstig zijn uit het esdek dateren alle vanaf de 17e eeuw. Dit betekent dat het gebied pas relatief laat is ontgonnen. Samen met de grindjes, puinresten en steenkoolfragmenten worden ze geïnterpreteerd als materiaal dat met de plaggenbemesting op het land is terechtgekomen.

Onder het esdek zijn twee bodemtypen waargenomen. Het betreft enerzijds resten van waarschijnlijk een gooreerdgrond (boringen 1, 2, 3, 4, 5, 7, 9, 12, 13, 14, 15, 18 en 22) en anderzijds resten van een veldpodzolbodem (boringen 6, 8, 10, 11, 16, 17, 19, 20 en 21). Voor beide bodemtypen geldt dat de bovenste laag van het oorspronkelijke profiel is opgenomen in het esdek tijdens grondwerkzaamheden die gepaard zijn gegaan met de aanleg van de es. Van de veldpodzolbodem is in de meeste gevallen alleen de B-horizont nog aanwezig.

Het karterend booronderzoek heeft geen archeologische resten opgeleverd.

De gebieden waar een veldpodzolbodem is ontstaan, liggen vaak hoger dan de gebieden waar zich een gooreerdgrond bevindt. Hierdoor zijn deze locaties geschikter voor bewoning. Gebieden met een veldpodzolbodem blijken echter nauwelijks in trek te zijn geweest voor akkerbouw. De bodemvruchtbaarheid, die gekoppeld is aan de lemigheid van de bodem, is vaak te laag (Berendsen, 1997).

Vaak worden in gebieden met veldpodzolbodems alleen (jacht)kampementen uit het Laat Paleolithicum en het Mesolithicum aangetroffen. Op de overgang van de gooreerdgrond naar de veldpodzolbodem zijn 17 boringen geplaatst (figuur 1: boringen 27 t/m 43) met het doel dergelijke jachtkampementen te ontdekken. Alleen in boring 38 werd een handgevormde scherf aangetroffen. Deze is vanwege het formaat niet nader te dateren dan Prehistorie tot en met Middeleeuwen. Omdat in de omringende boringen aardewerk ontbreekt, wordt niet verwacht dat het hier een vondst betreft die wijst op de aanwezigheid van een nederzettings-terrein. Vuurstenen artefacten werden niet gevonden.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Het karterend booronderzoek in het plangebied Ahrensburgerweg-Oost (gemeente Nederweert) heeft geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten opgeleverd.

Het gehele plangebied is afgedekt door een esdek met een gemiddelde dikte van 50 cm dat pas in de Nieuwe tijd is opgeworpen (na de 17e eeuw). Dit humeuze dek bevindt zich op een gooreerdgrond of een veldpodzolbodem. In geen van beide bodemtypes zijn aanwijzingen aangetroffen voor archeologische bewoning of landgebruik. Een uitzondering betreft een enkele scherf uit de Prehistorie tot en met de Middeleeuwen (boring 38). Vanwege het ontbreken van aardewerk in de omringende boringen worden archeologische bewoningssporen hier niet verwacht.

Ook de oppervlaktekartering heeft geen archeologische resten opgeleverd. De asperge-akker is verstoord tot 70 à 80 cm -Mv. Dit betekent dat eventueel aanwezige archeologische resten zeer sterk zijn verstoord. Er zijn geen sporen van bodemvorming waargenomen.

4.2 Aanbevelingen

De resultaten van het karterend booronderzoek en de oppervlaktekartering zijn zodanig dat archeologisch vervolgonderzoek niet nodig wordt geacht.

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 1997. *Landschappelijk Nederland. Fysische geografie van Nederland*. Van Groenou, Assen.

Deeben, J., 1988. The Geldrop sites and the Federmesser occupation of the Southern Netherlands. In: M. Otte (ed.); *De la Loire à l'Oder. Les civilisations du Paléolithique final dans le nord-ouest européen*. *Oxford British Archaeological Reports, International Series 444*: 357-398.

Roymans, N., & A. Tol, 1996. Opgravingen in Kampershoek en de Molenakker te Weert. *Zuidnederlandse Archeologische Rapporten 4*. Instituut voor Pre- en Protohistorische Archeologie, Amsterdam.

Stiboka, 1967. *Bodemkaart van Nederland, Blad 58 West, schaal 1:50.000*. Stiboka, Wageningen.

Wolters-Noordhoff, 1995. *Grote Provincie Atlas Limburg, schaal 1:25.000*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

Wolters-Noordhoff, 1992. *Grote Historische Provincie Atlas Limburg 1837-1844, schaal 1:25.000*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

Gebruikte afkortingen

AAI	Aanvullende Archeologische Inventarisatie
AAO	Aanvullend Archeologisch Onderzoek
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
CAA	Centraal Archeologisch Archief
CMA	Centraal Monumenten Archief
Mv	maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
RAAP	Regionaal Archeologisch Archiverings Project
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Overzicht van figuren en tabellen

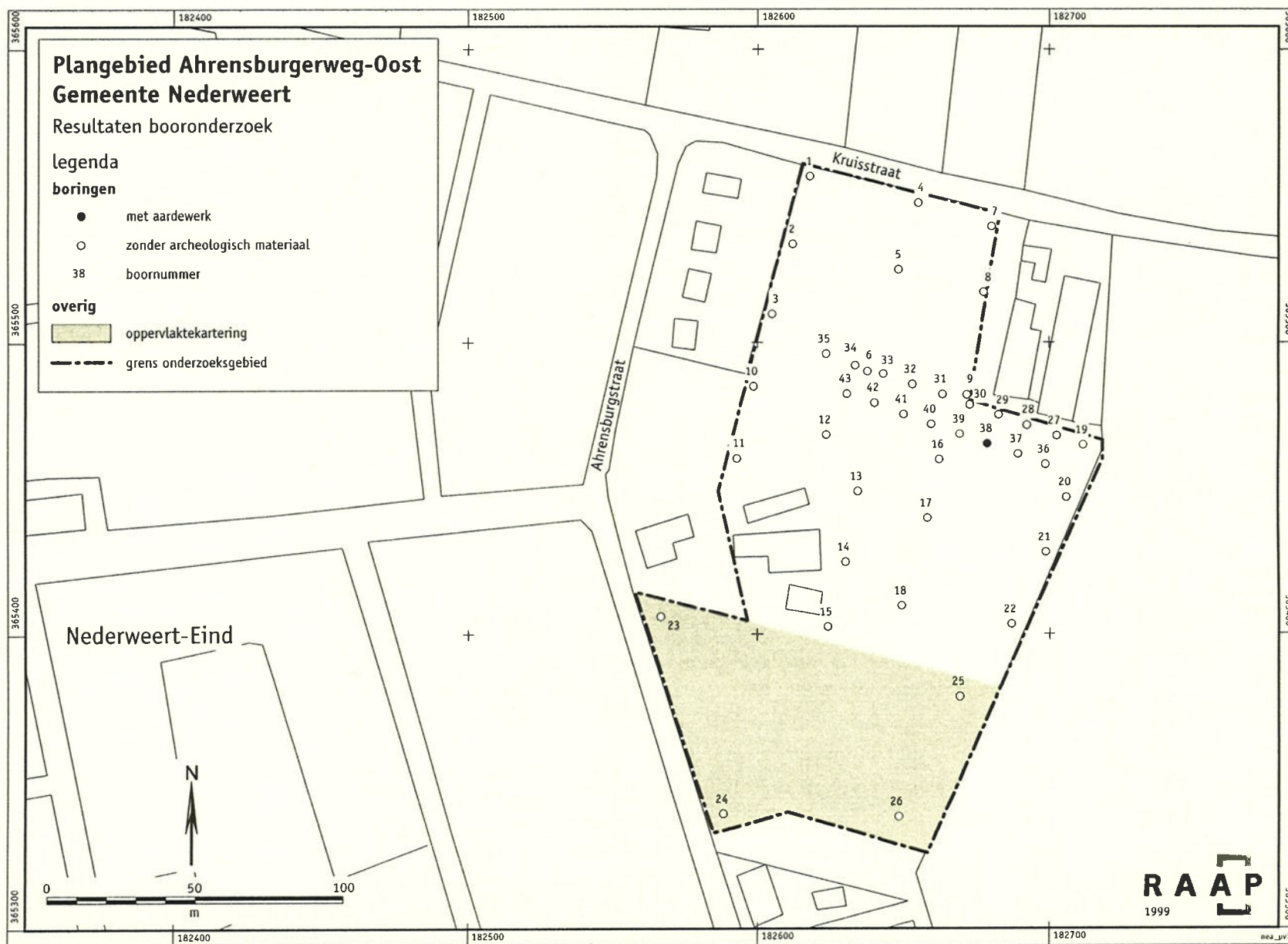
Figuur 1. Resultaten van het onderzoek.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Verklarende woordenlijst

antropogeen	ten gevolge van menselijk handelen (door mensen gemaakt/ veroorzaakt)
artefact	alle door de mens gemaakte of gebruikte voorwerpen
dekzand	fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek' (Saalien: Formatie van Eindhoven; Weichselien: Formatie van Twente)
enkeerdgrond	dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd
esdek	oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten behoeve van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht. In geval van een es is de opgebrachte laag ten minste 50 cm dik. De term es is gangbaar in Noord- en Oost-Nederland. In Midden-Nederland wordt gesproken van enk of eng en in Zuid-Nederland van akker of veld
podzol	bodem met een uitspoelingslaag (E-horizont) en een inspoelingslaag (B-horizont). Het proces van het uitloggen van de E-horizont en de vorming van een B-horizont door inspoeling van amorfe humus en ijzer wordt podzolering genoemd
potstal	uitgediepte veestal
Weichselien	geologische periode (laatste ijstijd, waarin het landijs Nederland niet bereikte), ca. 120.000-10.000 jaar geleden

Figuur 1: Resultaten van het onderzoek.

